

СРПСКА СЛАВИСТИКА
(Колективна монографија)

СРПСКА СЛАВИСТИКА
Колективна монографија

Радови српске делегације на XVI међународном
конгресу слависта

Том II
КЊИЖЕВНОСТ, КУЛТУРА, ФОЛКЛОР
ПИТАЊА СЛАВИСТИКЕ

Главни и одговорни уредник
Проф. др Љиљана Бајић

Уредници
Проф. др Бошко Сувајцић
Проф. др Петар Буњак
Проф. емеритус др Душан Иванић

Секретари
Др Наташа Станковић Шошо
Др Бранко Вранеш

СРПСКА СЛАВИСТИКА

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФИЈА

ТОМ II
КЊИЖЕВНОСТ, КУЛТУРА, ФОЛКЛОР
ПИТАЊА СЛАВИСТИКЕ

2018

Уређивачки одбор

Проф. др Злата Бојовић, дописни члан САНУ
Проф. емеритус др Душан Иванић
Проф. др Љиљана Марковић
Проф. др Драгана Мршевић Радовић
Проф. др Срето Танасић
Проф. др Рајна Драгићевић
Проф. др Љиљана Бајић
Проф. др Александра Вранеш
Проф. др Јован Делић
Др Бојан Јовић, научни саветник
Проф. др Милош Ковачевић
Проф. др Ксенија Кончаревић
Проф. др Људмила Поповић
Проф. др Петар Буњак
Проф. др Вељко Брборић
Проф. др Љубинко Раденковић
Проф. др Бошко Сувајџић
Проф. др Зона Мркаљ
Проф. др Александар Милановић
Проф. др Драгана Вељковић Станковић

Рецензенти

Проф. др Роберт Ходел (Хамбург, Немачка)
Проф. др Габријела Шуберт (Јена, Немачка)
Проф. др Андреј Мороз (Москва, Русија)
Проф. др Драган Бошковић (Крагујевац, Србија)
Проф. др Миодраг Сибиновић (Београд, Србија)

Првослав Т. РАДИЋ*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за српски језик са
јужнословенским језицима

ВУК КАРАЦИЋ У БРИТАНСКОЈ ФИЛОЛОШКОЈ ВИЗУРИ (На примеру Џ. Бауринга и Д. Вилсона)

Однос према В. Караџићу и његовом филолошком раду исказан је у британској јавности у широком вредносном луку од прихватања и величања Караџићева дела до мање или више отвореног оспоравања његовог приступа појединим питањима. Ово британско филолошко меандрирање у приступу Караџићеву делу током XIX и XX столећа добрим делом је условљено британским политичким интересима који су одређивали и који, уосталом, и данас одређују однос британске науке према Србима, те српском језичком и националном питању. Циљ овог рада је да то покаже на примерима филолошке делатности двојице Британаца – Џ. Бауринга и Д. Вилсона.

Кључне речи: В. Караџић, Џ. Бауринг, Д. Вилсон, српски језик, национализам, југословенство, титоизам, идеологија, геостратегија.

1. У језичком огледалу народног духа

Вук Караџић и његов филолошки рад постали су познати широм Европе још док је он био млад. Караџић је и сам готово читав свој живот провео у Европи, понајвише у Бечу, пропутовавши добар њен део. Научна литература даје доста података о његовом боравку у европским земљама, о његовим везама с европским интелектуалцима (посебно немачким, нпр. Ј. Гримом, Ј. В. Гетеом, В. Хумболтом, Л. Ранкеом), а до данас је углавном остала сачувана и његова богата преписка с њима. С појединим европским центрима и тамошњим интелектуалцима Караџић је имао мање додира и ова дешавања су, отуда, често остајала на маргинама потоњих српских филолошких интересовања. То се, на пример, односи на део Караџићеве активности уперене према Великој Британији, најперифернијем делу западне Ев-

* prvoslavr@yahoo.com

ропе. Иако Карацић, за разлику од његовог претходника Д. Обрадовића, није био у Британији, он је одржавао везе с британским учењацима, а његово дело је и после његове смрти у различитим друштвеноповесним тренуцима и на различите начине читано и тумачено међу тамошњим стручњацима за различита јужнословенска и балканска питања.¹

Тако је, у оквиру контаката с многим европским интелектуалцима и институцијама око објављивања његових дела, Карацић био у преписци и са **Доном Баурингом** (John Bowring, 1792–1872), енглеским филологом и секретаром Грчког комитета у Лондону. Карацић се обратио Баурингу 1826. године распитујући се за помоћ коју би могао добити од лондонског Библијског друштва за штампање свога превода *Новог завета* на српски. С тим у вези, Карацић у писму изражава жељу да и сам дође у Лондон ако треба (Стојановић 1924: 612). Иако с овим Карацићевим предметом није ишло лако међу Британцима,² Бауринг се, по свему судећи, и тада и доцније трудио да помогне Карацићу око овог посла. Јер, и након појаве превода *Новог завета* (1847), Карацић је у вези с Баурингом и упућује му предлог да Библијско друштво откупи један број примерака превода (Исто: 666). Уосталом, Бауринг је 1826. године објавио у Лондону приказ трију Карацићевих књига, с десетак својих превода српских народних песама (исп. Wilson 1970: 204). Баурингове филолошке и фолклористичке склоности те заинтересованост за Балкан биле су јавности добро познате. Захваљујући њима, већ 1827. године појавила се у Лондону књига његових превода Карацићевих народних песама на енглески језик под насловом *Servian Popular Poetry* (Bowring 1827).

Друштвеноповесне и културне прилике у Европи биле су повољне за промоцију и популаризацију српског фолклора. У романтичарској Европи тога времена појачан је интерес за фолклор као израз аутентичности једног народа и његовог националног идентитета („огледало народног духа”), а управо је српска народна поезија на том плану имала шта да понуди Европи. Карацићеве збирке народних песама имале су одличан пријем код европских народа и биле су превођене на све главне европске језике, тако да Карацићев фолклористички рад тада постаје познат код Немаца, Француза, Руса, Мађара, Чеха, Словенаца, Украјинаца, Швеђана, Италијана, Пољака и др. Објављивањем у Британији, Карацићева дела постала су позната и крајњем западу Европе, одакле се њихова популарност ширила и пут северноамеричког континента. Српска епска поезија је у Британији прихватана кроз својеврсне паралеле према друштвеноповесној ситуацији и епској поезији с тамошње шкотске границе,³ као и кроз симпатије шире јавности за народне ослободилачке покрете, што показује да је књижевни укус тога времена често био у непосредној вези с политичким уверењима (исп. Wilson 1970: 204). У том светлу треба посматрати и

¹ У представљању Карацићева дела у данашње време се у оквиру својих различитих активности укључује и Британска библиотека у Лондону. Међу последњим њеним таквим активностима било је организовање међународног скупа *Language and the making of nations* (2014. год., в. www.bl.uk/whatson/events/programme.pdf), на којем је у једном од реферата анализирана Карацићева филолошка делатност (в. Радић 2016).

² Исте године Бауринг отписује Карацићу да Друштво не подржава његов долазак у Лондон, али хоће да финансијски помогне издавање ове књиге ако се она буде штампала у Београду (Стојановић 1924: 612).

³ Исп. *Translations from the Servian Minstrelsy, to which are added some Specimens of Anglo-Roman Romances*, London 1826 (према Goldsworthy 1998: 23).

појаву поменутог Бауринговог превода – обимне антологије *Servian Popular Poetry*. У опширном уводу на педесетак страна, уз ослонац на тада владајућу научну и стручну литературу (П. Ј. Шафарик, Ј. Грим, Ј. К. Аделунг, Ј. Копитар и др.), Бауринг даје кратку повест српског народа, преглед књижевног рада међу Србима (до времена Обрадовића и Караџића), те основна културолошка обележја српских народних песама и њиховог језика, што је модел који је аутор користио и у представљању других народа (Руса, Холанђана, Шпанаца, Пољака, Мађара и Чеха) и њихових фолклористичких домета (Исто: 203). Пуно хвале аутор упућује Караџићу и његовом раду, а на почетку књиге је и подужа песма-посвета њему намењена („To Dr. Steph. Vuk Karadjich. My friend! it is thou, it is thou / Who hast usher'd these gems into day [...]”).

Ослањајући се на релевантне повесне радове тога времена, на самом почетку своје књиге, у првој реченици увода (Introduction), Бауринг овако преноси научна сазнања о распрострањености српског народа након великих миграција у VII столећу: „In the middle of the seventh century, a number of Slavonian tribes stretched themselves along the Sava and the Danube, down to the Black Sea, and founded, at different times, no less than six separate kingdoms, those of Bulgaria, Croatia, Servia, Bosnia, Slavonia, and Dalmatia ; under the name *Srb* the four last of these nations must be considered as comprised” (Bowring 1827: VII). Бауринг, дакле, под српско етничко име подводи становнике „Србије, Босне, Славоније и Далмације”, а то је иста она језичка и етничка (вишеконфесионална) територија коју ће и Караџић препознати у својим радовима као српску, посебно у студији *Срби сви и свуда* (Караџић 1849, исп. Радић 2016: 63–68).⁴ Српски етнички простор Бауринг представља кроз тадашњу Караџићеву поделу српских дијалеката на тзв. херцеговачки, сремски и ресавски дијалекат („*Herzegovinian*, [...] that spoken in Bosnia, Montenegro, Dalmatia, and Croatia ; the *Sirmian* which is used in Sirmia and Slavonia ; and the *Resavian*”, Bowring 1827: XIX). Такав методолошки приступ у препознавању националног идентитета био је у складу с европском, посебно немачком филозофијом тога времена (Ј. Г. Хердер), која је истицала, или је бар очекивала, „да ће границе између појединих нација успостављати лингвисти, а не генерали” (према Екмечић 2011: 130).⁵ Баурингови ставови о распрострањености Срба и српског језика проистичу, дакле, из европског научног миљеа тога времена, а захваљујући Баурингу, Британија је имала прилике да се непосредније упозна са српским народом и његовом културом на Балкану. Посебно су, изгледа, српске епске песме биле добро прихваћене у британској јавности. О томе у нас сведочи *Летонис Матице српске* (Будим, 1828), који преноси немачке коментаре у вези с овим Бауринговим преводом. У њима се истиче „да се и у Енглеској на еданпутъ вкусъ за народну поезију Србаља распространио, и да е као нѣкій родъ моде постао” (према Ковачек 1987: 138). Караџићева фолклористичка дела, првенствено епске песме, не само да су на унутрашњем плану подизала националну свест српског народа, у време када му је то било прекопотребно, већ су

⁴ У лингвистичком смислу ова област се у одређеним периодима назива и „штокавском”, у односу на „чакавску” (хрватску) и „кајкавску” (словеначку).

⁵ Отуда и запажање европске науке (нпр. Немца Ј. Б. Шелса, 1813) да су српски војнички (фрајкорски) корпуси крајем XVIII и почетком XIX столећа стварани „из једне нације и једног језика” (према Екмечић 2011: 101).

утицала и на то да се на устанке Срба против оријенталног турског угњетача гледа са симпатијама у јавном мњењу европских држава.

Наравно, званична политика дела европских држава знала је и за посве другачије приступе у вези с устанцима Срба и слабљењем турских позиција на Балкану. Такав је, уосталом, био случај и са званичном британском политиком, која на ова балканска дешавања, благо речено, није гледала са симпатијама. Штавише, она је током целог XIX столећа неуморно и палетом различитих средстава радила на очувању целовитости Османског царства (Stavrijanos 2005: 217), утолико пре што је у свом врло широком империјалном миљеу морала водити рачуна и о односу према муслиманском свету. Уосталом, Британија је држећи Јонска острва у то време (1815–1865) и сама била балканска земља,⁶ што свакако говори у прилог томе да је била живо заинтересована да контролише развој политичких прилика на Балкану и спречава могућа повезивања међу балканским устаницима (нпр. између српског војда Карађорђа и грчких устаника на челу с Ригом од Фере). Још један не мање важан разлог био је одлучна тежња Британије да спречи икакво присуство православне Русије на Балкану, у чему је она увек лако налазила савезнике у западној Европи (Stavrijanos 2005: 217).⁷ У том смислу је западни свет према Србима („руским коњовоцима на топла мора“) био и остао уздржан и неповерљив. Ипак, за све ово време у британској јавности је било слободоумних интелектуалаца који су говорили и писали о Србима као браниоцима европске цивилизације на Балкану, а тај интелектуални талас ће се прелити и у XX столеће (Ф. Сандес, Р. Вест, Е. Трубрик и др.).

2. Ка југословенском колоплету

У другој половини XIX столећа и нарочито у XX столећу, британски поглед на Караџића и његове филолошке радове удаљио се од некадашње друштвене визуре усмерене на општу подршку јавног мњења борби за слободан национални дух сваког народа и очување његовог културног наслеђа. Бауринговски филолошки приступ почео је да уступа место другачијим, далеко практичнијим и мање-више политички обојеним виђењима ових питања. На то су утицале бурне друштвеноповесне и политичке промене које су у међувремену захватиле Европу, укључујући Балкан (исп. фус. 7). Тако се британски историчар и политичар Роберт Вилијам Ситон-Вотсон (Robert William Seton-Watson, 1879–1951) почетком XX столећа заложиио за стварање јаке словенске државе на Балкану као бедема немачком продору на исток, али без снажног српског (дакле: доминантно православног) идентитета у њој јер би, по њему, победа свесрпске идеје на Балкану била „trijumf istočne kulture nad zapadnom

⁶ У том смислу је неретко у крви гушила тамошње грчке устанке (Екмечић 2011: 244).

⁷ То је посебно морало доћи до изражаја након Кримског рата (1853–1856), који се водио између Русије, на једној страни, и Британије, Француске, Османског царства и Пијемонта, на другој. Овај рат се водио и за превласт на Балкану, и био је добрим делом верски. У српској литератури је остао занимљив податак из тог времена који говори о томе како је један париски бискуп своју паству просвећивао сазнањима „да су католицима ближи мухамедовски Турци него хришћански Руси“ јер је мухамеданство „само једна секта хришћанства“ (Скерлић 1925: 55, исп. 129–130), с чим се велики део Француза данас свакако не би сложио. Вероватно се у истом светлу може посматрати податак да је власт Ј. Броза у периоду 1950–1970. у БиХ саградила 800 џамија (Антић 2013: 310).

[...] smrtni udarac napretku i modernizaciji na čitavom Balkanu” (према Todorova 1999: 207, исп. Екмечић 2011: 487). То је значило британско фаворизовање католичанства и хрватске националне идеје (исп. Екмечић 2011: 387) у оквиру југословенске политичке концепције, и то пре свега комунистичке.⁸ Јер, она ће с британском бити у сагласју по многим основама, укључујући и однос према српском питању.

Тако су Караџић и његов филолошки опус, а најпре делови везани за српско језичко и национално питање, сагледавани сада међу Британцима у другачијој, поприлично измењеној и новим политичким временима прилагођеној визури. Она је сада, директно или индиректно, подразумевала угуравање Караџићева дела у склоп југословенске политичке мисли, посебно „србохрватства” као њеног носећег стуба, као што је у тај немушти национални и лингвистички конструкт требало утопити српски народ и његов језик.⁹ Све ово и поред чињенице да класична европска друштвена мисао идентитетску везу између народа и језика препознаје у широком временском луку од радова Ј. Г. Хердера и Хумболтовог лингвистичког *Велтаншаунга* (исп. „Права отаџбина у ствари је језик”), с размеђа XVIII и XIX stoleћа, до Сосировог учења с почетка XX stoleћа по којем „језик u великој мери чини народ” (Sosić 1996: 43), и надаље. То, наравно, не значи да су у Британији прошлог века забрављене чињенице о широкој заступљености српског народа на средишњем Балкану, и то добрим делом узимане и по језичкоидентитетским параметрима. Само се добрим познавањем те фактографије од стране британских стручњака може објаснити то што су се Босна, Херцеговина, Славонија и делови Далмације нашле у оквиру могућег територијалног проширења Србије на једној пројектованој политичкој мапи западног Балкана, створеној тајним Лондонским уговором у време Првог светског рата (1915, в. Радић 2016: 68–69).¹⁰ Иако су идеје о овим територијалним „уступцима” Србији вероватно инспирисане тек тадашњом снагом српског оружја и првим српским војним успесима, српске западне границе на овој мапи својим дOMETИМА УМНОГОМЕ ПОДСЕЃАЈУ НА СРПСКИ ЈЕЗИЧКИ И ЕТНИЧКИ ПРОСТОР КОЈИ ЈЕ У СВОЈИМ РАДОВИМА ОМЕЃИО КАРАЈИЋ У ПРВОЈ ПОЛОВИНИ XIX stoleћа, уз менторство и стручну подршку европских интелектуалаца тога времена, укључујући Џ. Бауринга. То може само значити да су међу британским стручњацима Караџићева језичка и етничка истраживања и почетком XX stoleћа узимана као поуздана, иако не и у сагласју с британским политичким интересима на Балкану.

Добру илустрацију за оваква британска научнополитичка превирања у приступу Караџићеву делу даје нам британски дипломата, и једно време амбасадор у СФР

⁸ Британска страна ће у ту сврху злоупотребити и боравак младог југословенског краља Петра Карађорђевића у Лондону у време Другог светског рата (исп. Stavrijanos 2005: 777, 792). Р. Вест је с огорчењем реаговала на овај политички заокрет Лондона и његову подршку Брозу, сматрајући да је овај део Балкана тиме препуштен „комунистичкој тиранији” (Vest 2008: 879–880). О овоме на сличан начин у новије време пише Џ. Барнс (Burns 1997: 602–603), као о својеврсној предаји српског народа, у већини антикомунистички оријентисаног, југословенским комунистима.

⁹ Зачеци тог идеолошког приступа српско-хрватском (па и српско-хрватско-словеначком) јединству налазе се у ранијим временима, нпр. у старим аустроугарско-немачким лингвистичким (и политичким) стратешким пројекцијама везаним за овај део Балкана. Нису случајно у таквом приступу искључиване било какве идеје о српско-бугарским језичким, културним и другим везама, и пред њих стављане различите врсте препрека.

¹⁰ Уосталом, до данашњег дана су те западне српске границе тема домаће и стране научне литературе, укључујући и хрватску (исп. Чуркина 1997: 29; Kordić 2010: 273).

Југославији (1964–1968), сер **Данкан Вилсон** (Duncan Wilson, 1911–1983), који је српском учењаку посветио научну монографију (Wilson 1970). Вилсоново виђење Караџићеве улоге је у неку руку репрезентативно јер се нашло на методолошкој размеђи, у оштром раскораку између неговања старог, караџићевског филолошког приступа, и обликовања нових тумачења која су Караџићеву филолошку делатност покушала подвести под идеологију србохрватства и југословенства. У монографији о Караџићу Вилсон је проницљивом анализом дотакао готово све главне делове Караџићева живота и рада, уз ослонац на друштвеноповесни оквир Караџићеве појаве те његов национални рад у области лингвистике, књижевности, етнологије и повести. Аутор ће у јеку титоизма¹¹ на много места караџићевски проговорити о српском језичком идентитету и широким централнобалканским просторима на којима се говори српски језик. А то је управо она тема због које се поједина Караџићева дела (нпр. *Срби сви и свуда*) нису миљила тадашњој југо-комунистичкој власти. Осврћући се на тзв. илирски покрет, Вилсон пише како је Гајева *Даница* у Загребу „почела [...] излазити на *главном српском* [дијалекту, тј. ијекавици], а не на уобичајеном хрватском дијалекту” („began to appear in the principal Serbian rather than in the normal Croatian dialect”, Исто: 300, курз. П.Р.).¹² Заиста, повесно посматрано, ијекавица се на јужнословенском терену, па и не само јужнословенском, мора узети за типично српско језичко обележје. Зато је у србистици и истакнуто да је прихватање ијекавице од стране Хрвата био „мудар потез који је огромно размакао границе културног и политичког зрачења Загреба и отворио пут на формирању модерне хрватске нације” (Ивић / Кашић 1981: 360). Вилсон даље истиче да је Караџић „био одушевљен Гајевим усвајањем *главног српског* дијалекта” („Vuk was delighted with Gaј’s adoption of the main Serbian dialect”, Исто: 301, курз. П.Р.). На бечком Књижевном договору (1850), разматрајући начин стварања будућег књижевног језика, учесници су се сложили, пише аутор, да не би било исправно мешати дијалекте, већ изабрати један, „те да је најисправније и најбоље усвојити јужни [= ијекавски] *српски* дијалекат као књижевни” („that it was most correct and best to accept the Southern Serbian dialect as the literary one”, Исто: 312, курз. П.Р.), итд.¹³ У оквиру додатног аргументовања аутор преноси и ставове познатих страних слависта Караџићева времена: „Срезњевски је 1842. писао да ’нова школа илираца сматра да је дошло време да науче језик и стил Вуков и да пођу његовим стопама’, док је исте године Надеждин представио Загреб центром ’*српско-католичке* књижевности” („to learn the language and style of Vuk” [...] „described Zagreb as the centre of ’Serbo-Catholic literature””, Исто: 301, курз. П.Р.).

Но, извесне недоследности у оваквом приступу и одступања од њега појавили су се када је аутор покушао да у тему посвећену Караџићу утка југословенску политичку ноту, те да сачува зацртани идеолошки и политички оквир британског дипломате, који у СФРЈ борави више година (1951–1953, 1964–1968), управо у вре-

¹¹ Године 1979. Вилсон ће објавити и књигу *Титова Југославија*.

¹² Ту чињеницу није негирао ни сам Љ. Гај, као предводник илирског покрета (исп. Гај 1846).

¹³ И низ других аспеката Вилсоновог рада завређује пажњу. Увидом у широк распон етничке распрострањености српског народа на Балкану, аутор с правом покушава да одвоји терминолошку употребу придевских речи *Serb* и *Serbian* (исп. и *Croat* и *Croatian*), за чим енглеска терминологија и данас има потребе.

ме диктаторске владавине Јосипа Броза. Тако, између осталог бележи да је сам Караџић „многа [...] допринео смањивању језичких разлика између Срба и Хрвата и тако отворио пут за оснивање југословенске државе” („Vuk himself did much to minimize the linguistic differences between Serbs and Croats and thus to prepare the way for the foundation of a Yugoslav state”, Wilson 1970: 6), а по добро познатој политичкој методологији лажне симетрије у подели заслуга (и одговорности) између Срба и Хрвата, негованој и у Брозовој Југославији, за исту заслугу доделиће признање и хрватској страни.¹⁴ За бечки Књижевни договор аутор истиче да је „послужио као један од темеља за данашњу вишенационалну Југославију” („the Vienna Agreement [...] has served as one of the foundations of the multi-racial Yugoslavia of present times”, Исто: 313), а за Караџићев рад пише да се, ипак, мора признати да се „снажно кретао у правцу који ће омогућити [новојугословенско] ’братство и јединство’” („he was working steadily in a direction which made ’brotherhood and unity’ possible”, Исто). Овакве тврдње, иако међусобно често неусаглашене и анахроне, на махове парадоксалне и нелогичне,¹⁵ довољно одсликавају природу „политичке коректности” (у Брозовој Југославији: „политичке подобности”) којом је аутор, ако ништа друго, покушао да испуни дуг прилежног британског госта. Он и његови европски савременици су свакако знали за ставове појединих историчара који су процењивали да ће комунистички режими на Балкану оставити много погубније последице по друштвени живот тамошњих народа него период османске владавине (исп. Stavrijanos 2005: 802–803).

Разумљиво је отуда што је Вилсон српски народ у овом случају покушао ограничити на Србију, што је свакако било у складу с владајућом политичком парадигмом у Југославији, али и на Западу, где је то остао политички императив до данашњих дана (исп. Радић 2012). Тако, пројектујући оновремене политичке идеје у повесна догађања, за Караџићеву језичку реформу Вилсон пише да је припремила терен „за културно повезивање Срба из Србије са јужнословенским [– курз. П.Р.] становништвом Аустријског Царства” („cultural *rapprochement* between the Serbs of Serbia and the South Slav inhabitants of the Austrian Empire”, Исто: 349).¹⁶ На овим местима, ауторов приступ Караџићу остајао је, дакле, близак традицији спутавања српског националног питања те националног обезличавања Срба изван територије некадашњег Београдског пашалука, што се уклапало не само у британске него и у некадашње коминтерновске планове о даљем дробљењу српског етничког (↔ језичког) простора. Већ у међуратном периоду (1932), Р. В. Ситон-Вотсон предлаже да се Краљевина Југославија организује као федерална држава, са Словенијом,

¹⁴ Он бележи да се (и) Гајев најважнији део посла огледао у „успостављању лингвистичке основе за зближавање Хрвата са Србима и осталим Словенима” („in establishing a linguistic basis for Croat *rapprochement* with the Serbs and other Slavs”, Исто: 300). Гајева се интервенција, наиме, огледала „у прилагођавању хрватског језика како би могао постати разумљивији осталим Јужним Словенима” („in adapting the Croat language so as to be more easily intelligible to other South Slavs”, Исто).

¹⁵ Јасно је, нпр., да је то Гајево „зближавање” са Србима, те „прилагођавање хрватског језика [...] осталим Јужним Словенима” (в. фус. 14), могло само значити преузимање српског језика за књижевни језик Хрвата, на шта аутор, видели смо, и сам на више места експлицитно указује и много јаснијом методологијом.

¹⁶ Непоминицање српског имена западно од Дрине овде је у складу с давнашњим аустријским политичким конструктом заједничког и ационалног *илирског* имена („проналазак црно-жутих учењака”, Будимир 1969: 145), чему се противио већ сам В. Караџић (1849: 130).

Хрватском (уједињеном са Славонијом и Далмацијом), Босном и Херцеговином, Војводином, Србијом, Црном Гором и „Старом Србијом” [тј. Косовом и Метохијом] у свом саставу (Екмечић 2011: 427). Овај британски рецепт је, очито, Брозу био идеја водиља у рушењу Краљевине Југославије и њеном преобликовању, што ће најзад отворено показати и Устав СФРЈ из 1974. године (исп. Екмечић 2011: 543). Према овом уставу, требало је да се српски народ широм Југославије, рачунајући и саму Србију, чврстим републичким и покрајинским границама стави у својеврсно политичко заточеништво.¹⁷ Потоњи догађаји су показали да Срби, ипак, нису били спремни да учествују у таквој врсти самоуништења.

3. Епилог

Рушењем Берлинског зида крајем XX stoleћа (1989), у новом европском геостратешком приступу нарасла је политичка свест о неодрживости (и беспотребности) СФР Југославије. Тиме је, по логици ствари, на светло дана на југословенској и европској позорници поново изашло у запећак гурано српско национално питање. Покушају српског народа, распрострањеног диљем југословенских територија (од Р. Словеније до Р. Македоније), да себи обезбеди биолошки опстанак и сачува национални идентитет на својим етничким просторима супротставиле су се западне земље, међу којима је Британија поново имала запажено место.¹⁸ Паралелно с политичким, економским, најзад и војним акцијама против српског народа различитим методама деловало се и у области информисања, културе и просвете. У оквиру ниподаштавања и затирања српске културе оспораван је и рад славних личности из српске културне повести (Н. Тесла, М. Пупин, И. Андрић, М. Селимовић, В. Попа и др.), или су оне, једноставно (још снажније) приписиване другим народима. На мети су се посебно нашли српски интелектуалци који су српство и српско питање посматрали интегрално, у повесно-територијалним оквирима српског народа. Тако ће у овом периоду Вук Караџић, раме уз раме с низом српских историјских личности, као и српских институција, у делу британске литературе бити сматран једним од оснивача жигосаног политичког концепта тзв. Велике Србије. На сајту британске Википедије (Wikipedia...), о Караџићу се, на пример, говори у контексту развоја тзв. великосрпске идеје, заједно с *Начертанијем* И. Гарашанина (1844), књижевним делом Д. Обрадовића и П. П. Његоша, преко тајне организације *Црна рука* (1911),

¹⁷ Фаворизовање хрватске државности, њене културе и стандардног језика, требало је у том смислу да буде најделотворнији лек против српског питања. По овом уставу, нпр., Хрватска је државно ојачана и заокружена, а Србија разграђена и унижена. Штавише, комунисти су већ током Другог светског рата размишљали и о додатном проширењу Хрватске на рачун српских етничких територија у Војводини. Све то је по много чему био само наставак процеса ствараних по мери тзв. Независне Државе Хрватске, сателита Хитлерове Немачке.

¹⁸ Британија је, нпр., признала отцепљену Словенију, Хрватску те Босну и Херцеговину већ почетком 1992. год., а главни је покретач ревизије Дејтонског споразума (1995), којим је после више векова Србима из БиХ поново признато право на неку врсту сопствене државности. Она је имала запажено место у бомбардовању СР Југославије (1999) и међу првима признала отцепљену јужну србијанску покрајину Косово и Метохију за самосталну државу (2008). Била је покретач резолуције у УН (2015), којом је српски народ требало прогласити геноцидним због ратних дешавања у БиХ. Тихи је саветник Србима у стварању још једне Југославије (тзв. Балканије / Региона WB6 и сл.).

до Меморандума САНУ (1986), те и политичке делатности С. Милошевића и В. Шешеља. И у литератури коју смо склони да сматрамо озбиљнијом истицаће се, тако, како је Караџићев приступ српском националном питању „рани пример идеологије национализма која грубо прелази преко чињеница с терена” („This was an early example of the ideology of nationalism riding roughshod over facts on the ground”, Miller 2005: 567). Ни она, додуше, неће имати пуно жеље да залази управо у чињеничка питања с терена, ни историјска ни савремена (в. фус. 10), чврсто остајући на својим предрасудама и већ помињаним британским политичким пројекцијама с почетка XX stoleћа и њеним геостратешким интересима.¹⁹

Литература

- Антић Ч. *Српска историја*. Београд: Вукотић медиа, 2013.
- Будимир М. *Са балканских источника*. Београд: Српска књижевна задруга, 1969.
- Екмечић М. *Дуго кретање између клања и орања. Историја Срба у новом веку (1492–1992)*. Београд: Ево–Giunti, 2011⁴.
- Ивић П. и Кашић Ј. „О језику код Срба у раздобљу од 1804. до 1878.” У: *Историја српског народа, пета књига, други том*. Београд: Српска књижевна задруга, 1981: 311–380.
- Караџић В. „Срби сви и свуда.” Беч, 1849. У: Милосављевић П. *Срби и њихов језик (Хрестоматија)*. Београд: Требник, 2002: 129–146.
- Ковачек Б. *Магарашевићев Летопис о Вуку и народној поезији. Фототипски колаж*. Нови Сад: Матица српска, 1987.
- Радић П. „Српски језик у америчким филмовима. Из анатомије једног цивилизацијског сукоба.” *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 41/3 (2012): 93–125.
- Радић П. „Језичка реформа Вука Ст. Караџића и српско национално питање.” *Српски језик*, XXI (2016): 55–72.
- Скерлић Ј. *Омладина и њена књижевност (1848–1871)*. Ново исправљено издање у редакцији В. Ћоровића. Београд: Издавачка књижарница Напредак, 1925.
- Стојановић Љ. *Живот и рад Вука Стеф. Караџића*. Београд–Земун: Штампарија Графичког завода „Макарије”, 1924.
- Чуркина И. В. „Национальное возрождение югославянских народов Габзбургской монархии.” У: Чуркина И. В., Достян И. С. и др. *На путях к Югослави: за и против*. Москва: Российская академия наук – Институт славяноведения и балканистики, Индрик, 1997: 8–58.

*

Bowring J. *Народне српске пјесме – Servian popular poetry, Јоште, браћа, да вам ријеч кажем!* Translated by John Bowring, Harvard College Library, From the Sub-

¹⁹ Овај најновији корпус западњачке филолошке литературе о В. Караџићу завређује посебну анализу.

- scription Fund, 1827. <<https://archive.org/stream/servianpopularp00bowrgoog#page/n6/mode/2up>> 17. XI 2017.
- Burns J. C. „Interests of the Great Powers in the Balkans and Their Influence of National Movements.” У: *Ислам, Балкан и велике силе (XIV–XX век)*. Београд: Историјски институт Српске академије наука и уметности, Књига 14, 1997: 601–605.
- Gaj Lj. „Ћије је коло.” Zagreb, 1846. У: Милосављевић П. *Срби и њихов језик (Хрестоматија)*. Београд: Требник, 2002: 169–171.
- Goldsworthy V. *Inventing Ruritania, The imperialism of the imagination*. New Haven and London: Yale University Press, 1998.
- Kordiћ S. *Jezik i nacionalizam*. Zagreb: Durieux, 2010.
- Miller N. „Serbia and Montenegro.” У: Frucht R. (ed.). *Eastern Europe: An Introduction to the People, Lands, and Culture (Volume 3)*. Santa Barbara (California), Denver (Colorado), Oxford (England): ABC – CLIO, 2005: 529–581.
- Sosir F. *Kurs opšte lingvistike*. Red. D. Točanac Milivojev. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 1996.
- Stavrijanos L. *Balkan posle 1453. godine*. Prev. V. Kostić. Beograd: Equilibrium, 2005.
- Todorova M. *Imaginary Balkan*. Prev. D. Starčević i A. Bajazetov-Vučen. Beograd: Biblioteka XX vek – Čigoja štampa, 1999.
- Vest R. *Crno jagnje i sivi soko. Putovanje kroz Jugoslaviju*. Prev. A. Selić. Beograd: Mono i Manjana 2008² (1. изд.: New York 1941).
- Wikipedia. „Greater Serbia.” *Wikipedia*. <http://en.wikipedia.org/wiki/Greater_Serbia> 17. XI 2017.
- Wilson D. *The life and times of Vuk Stefanović Karadžić (1787–1864), Literacy, literature, and national independence in Serbia*. Oxford: at the Clarendon Press, 1970.

Prvoslav T. Radić

VUK KARADŽIĆ IN THE BRITISH PHILOLOGICAL PERSPECTIVE
(The examples of J. Bowring and D. Wilson)

Summary

The reception of Vuk Karadžić and his work in the area of the Serb language in British public opinion has covered a wide range of value judgments, from the acceptance and glorification of Karadžić's philological work to more or less overt opposition to his approach to individual issues (e.g. Serb linguistic and national issue). In the first half of the 19th century, in the epoch of Romanticism, Karadžić and his philological work were widely accepted among the British public (J. Bowring), while the 20th century witnessed a unique shift in his reception. This was the period when the scholars who were objectively knowledgeable about Karadžić's oeuvre sought to balance between science and politics (D. Wilson), keeping in mind the political circumstances under which they worked. This was particularly evident in the period of the decline and disintegration of SFR Yugoslavia. The twists in the British philological approach to Vuk Karadžić's work during the 19th and 20th century were probably largely determined by various British political interests associated with Balkan areas, including the ethnic territories of the Serbs.

Key words: V. Karadžić, J. Bowring, D. Wilson, Serb language, nationalism, Yugoslav ideology, Titoism, geostrategy.